

TEK SAĞLIK: ORTAK SORUMLULUK İÇİN DİYALOG

Prof. Dr. Ersin İSTANBULLUOĞLU

GTHB Danışmanı

24 Ekim 2014, ERZURUM

Sorumluluğun Bakanlık Düzeyinde Dağılımı

Bakanlık

Ana Sorumluluk

Sağlık Bakanlığı

- Toplum Sağlığı ve refahı
- Toplumun sağlıklı beslenmesi
- İnsan tüketimi amaçlı suların kalite standartları

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

- Toplumun gıda güvenliği ve güvenilirliği
- Hayvan sağlığı ve refahı
- Zoonotik hastalıkların kontrol ve eradikasyonu

Orman ve Su İşleri Bakanlığı

- Yaban hayatının korunması
- İçme suyu elde edilen yüzeysel suların kalite standartları

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

- Çevre sağlığının korunması ve geliştirilmesi

Sağlık: Kim Sorumlu

Hayvan Sağlığı
(Veteriner Hekimler)

İnsan Sağlığı
(Tıp Doktorları)
(Veteriner hekim)

Çevre Sağlığı

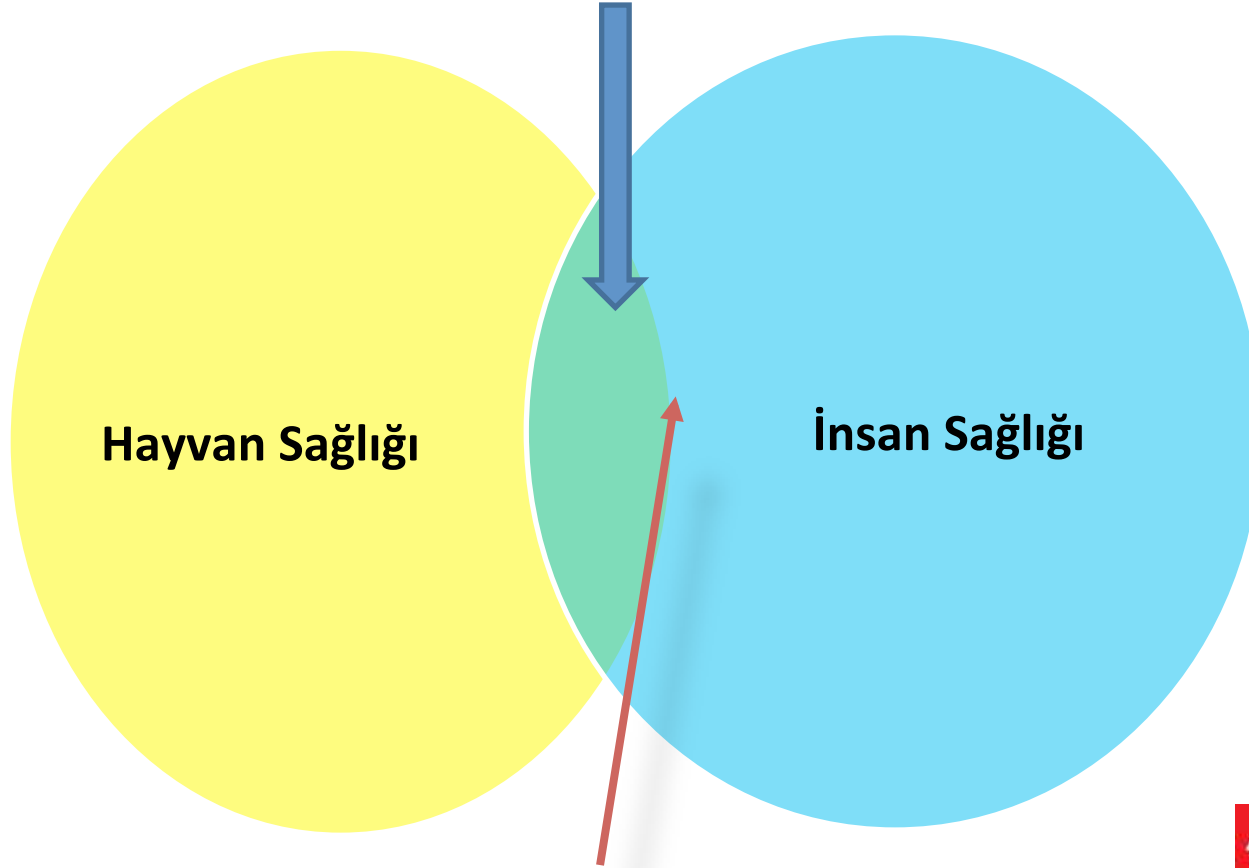
Çevre Mühendisi
Aile hekimi
Veteriner Hekim

Animals + Humans = One health

Etkileşim (2)

Yeni veya yeniden önem kazanan hastalıklar:
0157:H7,SARS,HPAI, Ebola V.,VNV,, MRSA

Zoonozlar,Gıda güvenirliliği, Antimikrobiaal direnç kontrol

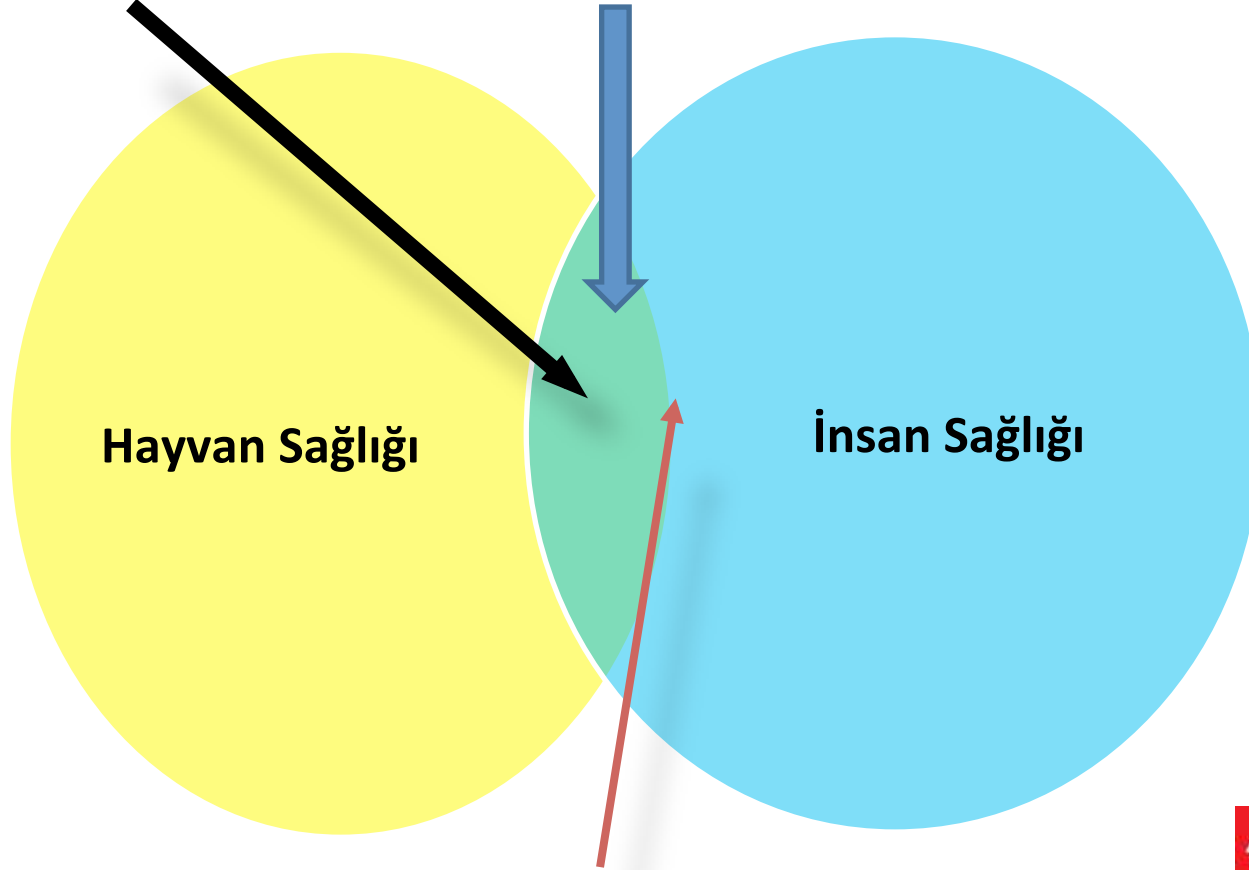

Animals + Humans = One health

Etkileşim (3)

İhmal edilen zoonozlar:
Kuduz, Br, Tb, lepto

Yeni veya yeniden önem kazanan hastalıklar:
0157:H7,SARS,HPAI, Ebola V.,VNV,, MRSA398,KKKA

Zoonozlar,Gıda güvenirliliği, Antimikrobiaal direnç kontrol

Animals + Humans = One health

21. Yüzyılda İnsan Sağlığı

- **7 Milyar insan nüfusu (2011)**
  - 1 milyar aç
  - 2 milyar gizli aç
  - 1,5 milyar obez
- **55 Milyon insan yaşamını yitirdi (2011)**
  - 18 milyon enfeksiyöz hastalıklardan yaşamını yitirmektedir
  - 7 milyon 5 yaşının altındadır.
  - 2.2 milyon çocuk gıda ve su kaynaklı zoonotik bakteriyel yaşamını yitirmektedir.

21. Yüzyılda Hayvan Sağlığı

- **24 Milyar çiftlik hayvanı**
  - 19 milyarı gelişmekte olan ülkelerde
  - 1 milyar insanın geçim kaynağı
- **5 Milyar düzeyinde yıllık ölüm(~ % 20-25)**

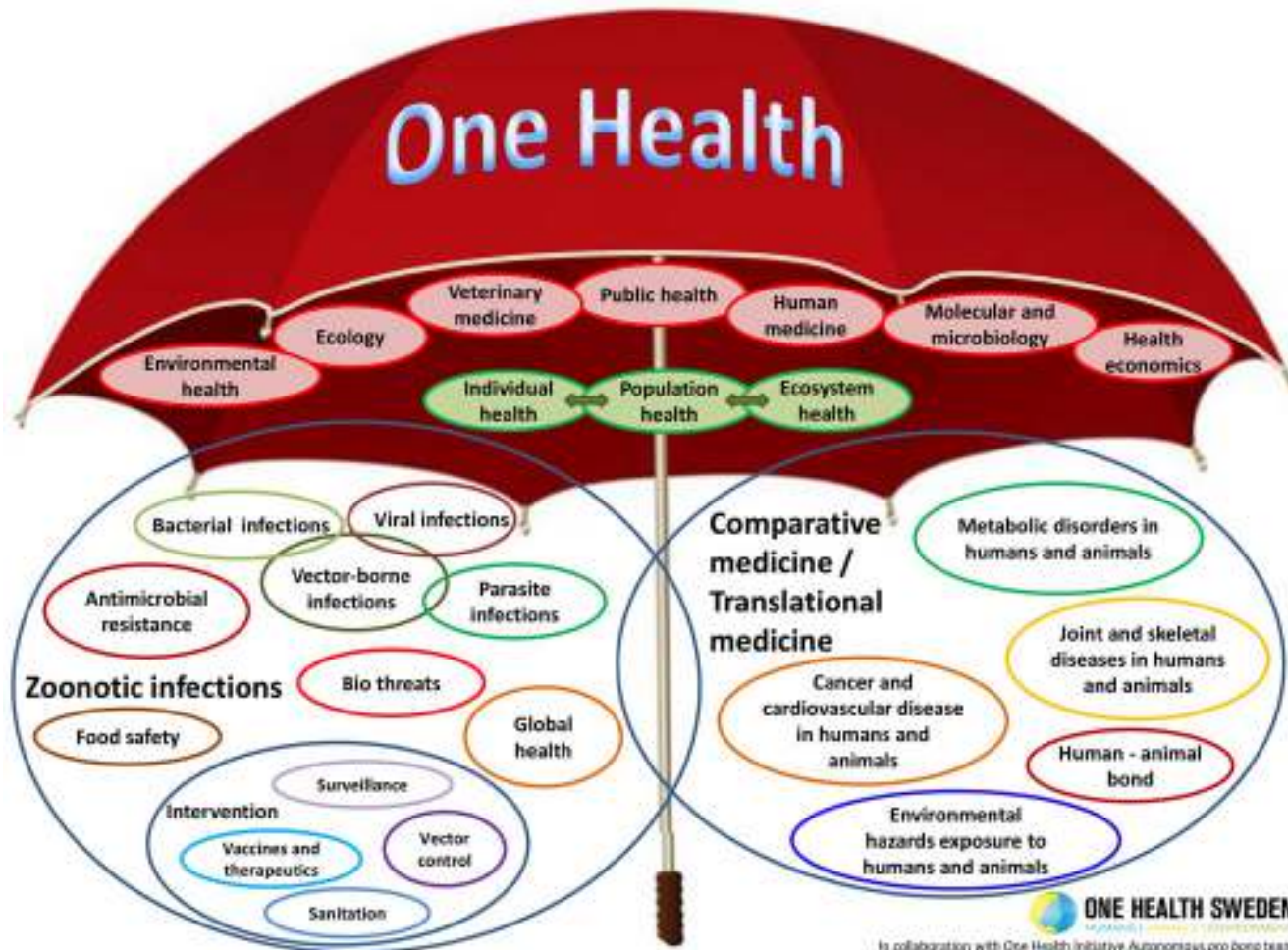
TEK SAĞLIK

«**Tek sağlık**» kavramı insan , hayvan ve evre sağlığı alanında faaliyet gösteren paydaşları ortak bir sorumluluk bilinciyle tüm bilgi ve kapasitelerini ortaya koyup birlikte sağlıklı ve refah bir yaşam ortamı yaratma yaklaşımıdır

TEK SAĞLIK

TEK SAĞLIK TARİHÇESİ (1)

Hippocrates (MÖ 460-370)

- **Airs, Waters, Places (Sağlıklı yaşama temiz çevre ulaşılabilirliğini ileri sürmüştür.**

Dr. Edward Jenner (1749-1823)

- **İnsanların birçok hayvanla birlikte yaşamaları onları birçok hastalık riskine maruz bırakmıştır.**

Dr. Rudolf Virchow (1821-1902)

- **İnsan hekimliği ve Veteriner Hekimlik arasında ayırıcı bir hat; hiçbir zamanda olmamalıdır.**

Dr Virchow **zoonozis tanımının yaratıcısıdır.**

TEK SAĞLIK TARİHÇESİ

DR. Willam Osler (1849-1919)

- «İnsanla Hayvan Arasındaki Bağını» başlıklı kitabın yazarıdır. **Veteriner Patolojinin Babası** olarak tanımlanır. Kanada'da Hem Tıp hemde Veteriner Fakültesinde ders vermiştir

Louis Pasteur (1822-1895)

- Şarbon, tavuk kolerası, kuduz aşısını geliştirdi.

Robert Koch (1843-1910)

- Sığırlardan Şarbon basilini izole etmiştir.

TEK SAğLIK TARİHÇESİ

1947 yılında CDC-USA Veteriner Halk Sağlığı Bölümü kuruldu

Dr. Vet.Med. Calvin Scwabe(1927-2006)

- Tek Tıp tanımının yaratıcısıdır. Veterinary Medicine and Human Medicine başlıklı kitabın yazarıdır.

1949 yılında WHO bünyesinde Veteriner Halk Sağlığı Bölümü kurulmuştur

TEK SAğLIK TARİHÇESİ

2004 Yılında A.B.D. Wildlife Conservation Society «Manhattan Prensipleri» diye tanımlanan bildiriği yayınladı. Bildiride insan ve hayvan sağlığını tehditleriyle mücadele için 12 prensip yer aldı. Ayrıca ortak çalışmalar yapmak için tıp ve veteriner hekimlere çağrıda bulunuldu

2007 yılında AMA ve AVMA birbirlerini Tek Sağlık Kavramı ile bağlayan bildiriği onayladılar

TEK SAĞLIK TARİHÇESİ

2008 yılında WHO,OIE, FAO, UNICEF, UNSIC ve World Bank Yeni ve Yeniden önem kazanan hastalıklar için ortak Stratejik bir çerçeve plan hazırladılar

25.04.2009 Türk Veteriner Hekimler Birliği ve Türk Tabipler Birliği « Tek Dünya Tek Sağlık» ortak deklarasyonunu yayınladılar.

2008 yılında Avrupa Veteriner Hekimleri Federasyonu Tek Sağlık: Sağlıklı Hayvan= Sağlıklı İnsan teması ile Avrupa Veteriner Hekimler Haftasını kutladı

2009 Yılında CDC bünyesinde Tek Sağlık offisi açıldı

TEK SAĞLIK TARİHÇESİ

2010 yılında 71 ülke ve uluslar arası insan ve hayvan sağlığı kuruluşları Tek Sağlık kavramının küresel uygulanmasını sağlamak için Hanoi Deklerasyonunu yayınladılar.

2010 yılında Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası tüm üye ülkelere Tek Sağlık kavramının uygulamaya konmasını tavsiye ettiler.

2013 yılında 2nd International One Health Kongresi Thailand 'a toplandı

Birinci ortak sorumluluk alanı: **Zoonozlar**

Zoonozlar sonuçta aynı şeyi ifade etse de değişik kuruluşlarca farklı tanımlanır.

WHO zoonozları "doğal yollarla omurgalı hayvanlardan insanlara geçebilen hastalık veya bulaşma "olarak tanımlar. Bu ifade ile hayvanlar (evcil ,vahşi) zoonotik enfeksiyonların doğadaki sürekliliğinde ana vektör nü oynarlar

OIE zoonozları " insanlara geçebilen hayvan hastalıkları" olarak tanımlar

Zoonozlar neden Önem kazandı

Günümüzde insanlarda hastalık yapan **1415** patojen ajanın varlığı ortaya konmuştur(1). Bunların 217 adedi virus veya prion (%15,3), 538 adedi (% 38,0) bakteri veya riketsiya, 307 adedi (% 21,6) mantar, 353 adedi (% 24,9) ise parazittir (1)

Bu ajanların **868 adedi (% 61,0) zoonotik** karakterdedir (2)

Bilinen insan hastalıklarının **% 60** hayvan(evciil,vahşi) kaynaklıdır

Son yıllarda ortaya çıkan insan hastalıklarının **% 80'nin** etkeni hayvan kaynaklıdır .

Gıda kaynaklı hastalıkların **% 90'ından** fazlası hayvansal gıdalardan kaynaklanır

Bu patojenlerin **% 80'i** bioterörizm amaçlı kullanılabilir

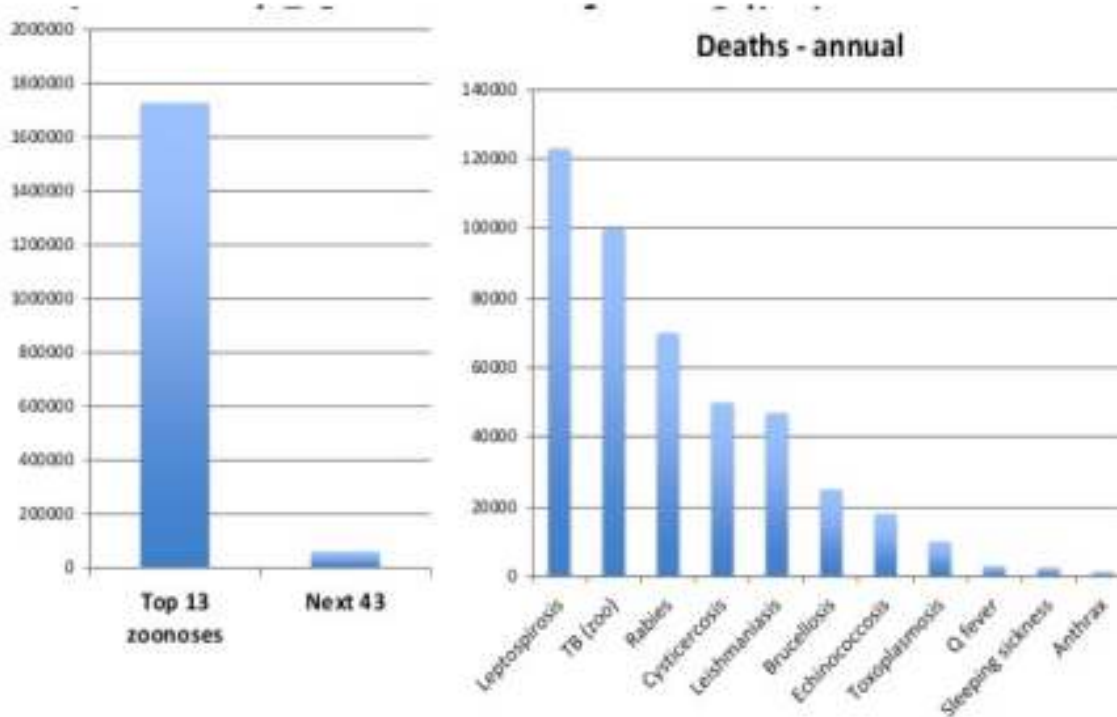
(1): Aca. Epiz. .intr JF. et al. Rev.sci.tech.Off.int. Ep1iz.2012; 31(1):15-21

(1): Vallat B. One world, One health. OIE,editorial. 2014:1

Erol İ., Akan M. Tek Dünya Tek Sağlık. Türk Veteriner Hekimler Birliği Dergisi 2008; 3-4:64-70

Dünya da Zoonozların İnsidansı

Grace D. One health approaches, National One Health Symp.
New Nelhi, 2013

Türkiyede'de Zoonotik Enfeksiyonlar

(1)

Klasik(ihmal edilen zoonozlar)

- Şarbon
- Kuduz
- Tularemi
- Toksoplazmoz
- Kist Hidatik Hastalığı
- Giardiasis
- Amebiyazis
- Leptopiroz
- Q-humması
- Hayvansal gıda kökenli zoonozlar(Kampilobakteriyozis, Salmonellosis listeriosis, yersiniosis ..)

Özkan S. Ve ark. Zoonotik hastalıklar hizmet içi modülü. Tm. Sağ. Hiz.Gn.Md. 2011

Paysın S. ve Golem, B. Türkiyede Q-humması. Türkiye Hıfzıssıhha ve Tecrübi Biol. Drg. 1948: 8 (1).

Sırıken B. Tvuk karkas ve içorganlarında Y. Enterocolitica ve diğer yersinia türlerinin izolasyonu.. 1997. Doktora tezi. AÜ.SBE

Türkiyede'de Zoonotik Enfeksiyonlar (2)

Yeni (emerging) zoonozlar

- Kırım kongo kanamalı ateşi (KKKA)
- Hanta virus enfeksiyonu
- Lyme hastalığı
- Batı Nil humması
- VETEC E.coli 0157:H7
- MRSA

GTHB ZOONOZLARLA MÜCADELE PROGRAMLARI

- 1- SIĞIR ,KOYUN ve KEÇİLERDE BRUSELLA HASTALIĞI aşılama Pr.**
- 2- SIĞIR TÜBERKÜLOZ HASTALIĞI mücadele Pr.**
- 3- ŞARBON HASTALIĞI aşılama Pr.**
- 4- KUDUZ Hastalığı Aşılama köpek,kedi, sığır(gerektiği hallerde) Pr.**
- 5- RUAM Hastalığı mücadele Pr.**
- 6- TAVUK VEBASI (Kuş gribi) izleme Pr.**
- 7- BSE,FSE,SCRAPIE izleme programı**

Günümüzde Zoonozların artışına etkin olan faktörler

1 -Ekolojik Değişimler

- İklim değişiklikleri
- Su eko sistemindeki değişiklikler
- Deforestasyon
- Seller/kuraklık
- Açlık

Günümüzde Zoonozların artışına etkin olan faktörler

2- İnsan Davranışları

- Seyahat imkanlarında artış
- Ulusal ve uluslararası ticaretteki artış
- Şehirleşme
- Mega şehirlerin alt yapı yetersizlikleri
- Vahşi hayvan ve bitki habitatın insan eliyle bozulması
- Savaşlar
- Pet hayvanlarının bakımında bilgi ve ilgi eksikliği
- Antibiyotiklerin bilinçsiz ve gereksiz aşırı kullanımı
- İnsan davranışlarına bağlı faktörler

Günümüzde Yeni Zoonozların çıkışına etkin olan faktörler

3- Tarım-Gıda Endüstrisi ve teknolojisindeki gelişmeler

- Tarımsal ticaretin küreselleşmesi
- Gıda işleme ve paketleme alanındaki değişimler
- Entansif tarım ve hayvancılık işletmelerinin yaygınlaşması
- Organik tarım uygulamaları
- Hayvancılık ve su ürünleri alanlarından antibiyotiklerin bilinçsiz ve aşırı kullanımı

Günümüzde Yeni Zoonozların çıkışına etkin olan faktörler

4- Mikrobiyal adaptasyon ve değişim

- Doğal mutasyon ve gen aktarım hızındaki artış
- mikrobiom çevresinde insan tarafından oluşturulan başka sonucu gelişen seleksiyon(antibiyotiklere, antiparaziterlere ve biyositlere karşı direnç oluşumu)

Günümüzde Yeni Zoonozların çıkışına etkin olan faktörler

5- Konakçı bağışıklık sisteminin zayıflaması

- İmmun yetmezlik (HIV 'e bağlı), genetik
- İmmun depresyon (Stress, beslenme yetersizliği)66

6- Halk Sağlığı sisteminin yeterizliği

- Yetersiz sanitasyon ve vektör kontrol eksikliği

İkinci ortak sorumluluk alanı: Gıda Güvenirliği ve Sağlıklı Beslenme

Günümüzde Kamu Veteriner teşkilatlarının görevi sorumluluğu **Çiftlikten-Çatala Süreklilik** kavramı içinde katma değer zincirinin tüm halkalarını kapsamaktadır.

Bu yapı içinde Veteriner Hekimlerin iki temel toplumsal sorumluluğu vardır.

- hayvan hastalıklarını epidemiyolojik sürveyansını ve kontrolü,
- hayvansal ürünlerin sürdürülebilirliğini ve güvenirliliğini sağlamak

İkinci ortak sorumluluk alanı: Gıda Güvenirliği ve Sağlıklı Beslenme

Güvenirli ve kaliteli ve sürdürülebilir gıda üretimi ancak entegre ve çoğul disiplinli bir ekip faaliyeti yaklaşımıyla sağlanır.

Bütün risklerin üretimin birinci aşamasında ortadan kaldırılması; diğer bir deyimle «**Koruyucu Yaklaşım**» geleneksel «**Son ürünün kontrolünden**» daha etkin , güvenilir ve daha ucuz maliyetlidir

İkinci ortak sorumluluk alanı: Gıda Güvenirliği ve Sağlıklı Beslenme

Güvenilir hayvansal Gıda üretimi son on yılda evrimsel bir gelişme göstererek geleneksel «iyi uygulama prensipleri» terkedilerek, bunların yerini:

- gıda güvenirligi risk analizleri(tehlike analizleri,HACCP)
- risk management sistemleri almıştır.

Antibiyotiklerin keşfi 20 yüzyılda insanlığın en önemli başarılarından biri olarak kabul edilmektedir.

Sihirli kurşun « magic bullet», harika ilaç « wonder drug» olarak isimlendirilen bu ajanlar önce insan sağlığında ve daha sonrada hayvan sağlığı ve yetiştiriciliği alanlarında bakteriyel enfeksiyonların tedavi ve kontrolünde geniş kapsamlı kullanıma girmiştir.

Ancak her iki sektörde de aşırı ve gereksiz kullanım; baterilerin 3.6 milyar yıllık çevreye şartlarına adaptasyon güçlerinin Tıp doktorları ve veteriner hekimler ve hayvan yetiştiricileri tarafından halk tabiriyle «hafife alınması» günümüzde DSÖ başkanı Margareth Chan tabiriyle « **antibiyotik öncesi çağa**» dönme riskiyle insanlığı karşı karşıya bırakmıştır.

Üçüncü Ortak sorumluluk alanı: Antimikrobiyal direnç gelişimi ve yayılmasını önlemek

1990 'lı yıllardan başlayarak WHO,OIE ve FAO gibi insan sağlığı, hayvan sağlığı , Gıda-Tarım alanlarında çalışan uluslararası ve ulusal kuruluşlar çeşitli konferans ve çalışma grup toplantıları düzenleyerek gerek sağlık ve gerekse hayvancılık alanında:

- bilinçsiz ve aşırı antibiyotik kullanımı önlemek
- sürveyans çalışmalarıyla antimikrobiyal direnç oluşumu ve yayılışını izlemek
- toplumu akılcı antibiyotik kullanımı konusunda eğitmek
- yeni antibiyotiklerin geliştirilmesi için araştırma çalışmalarını desteklemek
- alternatif antimikrobiyaller geliştirmek için araştırma desteklemek için planlar hazırlamakta ve programla yürütmektedir.

Üçüncü Ortak sorumluluk alanı: Antimikrobiyal direnç gelişimi ve yayılmasını önlemek

Ülkemizde sağlık alanında bilinçsiz ve gereksiz antibiyotik kullanımını önlemek için çalışmalar 2009 yılında Sağlık Bakanlığı bünyesinde başlamıştır.

Memnuniyet verici bir gelişme olarak, Sağlık ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı yetkililerinin geçtiğimiz aylarda vardıkları anlaşma sonucunda « Ulusal Antimikrobiyal Direnç Oluşumunu ve Yayılışını Önleme Strateji Planının» hazırlanması için ortak bir çalışma gurubu kurmuşlardır.

GELECEK İÇİN YOL HARİTASI

- TEK SAĞLIK Kavramı altında çalışmalarını planlayıp koordine edecek bir komitenin Tarım ve Köyişleri, Sağlık Bakanlığı işbirliği ile kurulması
- TÜBİTAK bünyesinde TEK SAĞLIK alanında yapılacak araştırmaları destekleyecek özel bir program açılması
- Belirlenecek öncelik sırasına göre halk ve hayvan sağlığını tehdit eden zoonotik hastalıkların ulusal sörveyans planlarının yapılarak uygulamaya konması
- Zoonotik hastalıklar için ortak veri tabanının oluşturulması
- Tıp ve Veteriner Fakültelerinin ders programlarında Tek Sağlık konseptinin geniş yer alması
- Entegre antimikrobiyal direnç sörveyans planlarını hazırlanarak uygulanmaya konması

-

TEŞEKKÜR EDERİM

